

فارس طوطی سحر
نست

فارس طوطی سحر
نست

فارس طوطی سحر
نست

فارس طوطی سحر
نست

سخن نخست

بیم‌ها و امیدها

تجربه حضور یکسال‌ونیمه در هند این تصور را در من تقویت کرد که هنوز و همچنان زبان فارسی در گوشه‌گوشه این کهن‌دیوار زنده است، اما برای بالندگی آن باید تلاش و تکاپویی ویژه به خرج داد، و باید موانع را از مسیر این دوندۀ خسته برداشت، تا با سرعت بیشتر و کیفیت بهتر به راه خود ادامه دهد.

وقتی در یک مرکز خرید عمومی در دهلی یا حیدرآباد با فروشنده‌ای روبرو می‌شویم که پاسخ مشتریان ایرانی و افغانش را با زبان فارسی می‌دهد، یا وقتی به تابلوهایی برمی‌خوریم که کالا یا خدماتی را به زبان فارسی معرفی می‌کند، و زمانی که در مراکز سیاحتی و موزه‌های این دیار به کتیبه‌ها و اسناد و نسخ خطی فارسی برمی‌خوریم، این حس در ما تقویت می‌شود که این زبان هنوز در رگ و ریشه مردم هندوستان جریان دارد.

به تازگی با پژوهشگری آشنا شدم به نام آقای دکتر سید فیضان‌حسن که دست‌اندر کار تصحیح منتخب دیوان فارسی و اردو از ناصرندیر فراق دهلوی است. شاعری متأخر، که چه سروده‌های سوزناکی در عرض ارادت به ساحت نبوی دارد. جالب این که مصحح نه دانش‌آموخته زبان فارسی است و نه ارتباطی خاص با گروه‌های فارسی در دانشگاه‌های هند دارد. او تنها به دلیل علاقه‌اش به عرفان و تصوف و اسلام به زبان فارسی روی آورده، و با چه خط خوش و دقت بالایی این سروده‌ها را از سواد به بیاض منتقل می‌کند. این مثال‌ها همه نشان می‌دهد که زبان فارسی در این سرزمین ریشه‌دار و پایدار است، و با اندک حمایت و نظارتی شکوفا می‌شود و اوج می‌گیرد. اما در مقابل بازدید از برخی گروه‌های زبان و ادبیات فارسی در گوشه و کنار هند

و گفت‌وگو با استادان آن‌ها، این نگرانی را در من دامن می‌زند که آموزش زبان فارسی در سطح دانشگاه‌های هند، علارغم کمیت قابل ملاحظه، کیفیتی که باید داشته باشد را ندارد. بسیاری از استادان این رشته خود از تکلم به این زبان ناتوانند و حتی افرادی را دیده‌ام که از پس یک احوال‌پرسی ساده هم بر نمی‌آیند، ولی سال‌ها به عنوان مدیر گروه و استاد در دانشگاه کار کرده‌اند.

این دو نگاه، از دو زاویه مختلف، بیم‌ها و امیدهایی را در ما برمی‌انگیزد که باید به هردو توجه نمود. بر این اساس زبان فارسی در هند از چند زاویه قابل بررسی است. داستان مدارس و حوزه‌های علمیه را فعلاً به زمانی دیگر وامی‌گذارم، اما به دانشگاه‌ها و کالج‌ها که نگاه می‌اندازیم بر حسب قرار قانونی دوره‌هایی دارند از لیسانس تا فوق لیسانس و پیش‌دکتري و دکتري، که ناچار باید به تناسب برنامه درسی (سیلابس مصوب) استاد مجرب و کتاب مناسب داشته باشند، که ندارند. یعنی کمبود بودجه، یا برنامه‌ریزی نامناسب گروه‌های فارسی، یا غفلت کشورهای فارسی‌زبان، به ویژه ایران که سال‌هاست استاد اعزامی به این دیار نداشته، و این‌که نظارت دقیقی بر چاپ کتاب‌های درسی فارسی در این سرزمین صورت نگرفته، همه‌وهمه باعث گردیده که کیفیت آموزشی در گروه‌های فارسی دانشگاه‌های هند افت جدی پیدا کند. سال گذشته از کالجی در شهر بریلی (در نزدیکی دهلی) بازدید کردم که مدیر گروه فارسی و تنها استادش می‌گفت ظرف بیست سالی که ایشان در آنجا خدمت می‌کرده، هیچ ایرانی از آن کالج بازدید نکرده است.

البته باید وضعیت برخی گروه‌های پایتخت و اطراف پایتخت یعنی دهلی و علیگره، که ارتباط بیشتری با فارسی‌زبانان، اعم از استادان دانشگاه‌های ایران و کارکنان خانه فرهنگ ما دارند را مستثنا کنیم. چرا که ایشان در خلال مراودات علمی و فرهنگی و پژوهشی به‌طور طبیعی مدام در معرض بازآموزی و دانش‌افزایی قرار می‌گیرند. با این حال حتی شاگردان این استادان نیز، که از معلمان بهتری بهره‌مند هستند، هنوز از داشتن منابع آموزشی روزآمد محرومند، و معمولاً به‌جای کتاب‌های کارآمد و مناسب، از جزوات کپی شده بی‌کیفیت استفاده می‌کنند، و هنوز متن آموزشی زبان فارسی در بسیاری از دانشگاه‌ها کتاب‌های دبستانی دهه پنجاه است. مقایسه وضعیت این رشته

دانشگاهی در هند با یک رشته دیگر در حوزه علوم انسانی مثل روانشناسی، که دانشجویانش باید برای هر ترم تحصیلی چندین کتاب سنگین هفتصدصفحه‌ای را بخزند و مطالعه کنند، به ما یادآور می‌شود که در تأمین نیاز اطلاعاتی دانشجویان زبان و ادبیات فارسی کوتاهی کرده‌ایم، و باید هرچه سریع‌تر به جبران مافات بپردازیم.

چندی پیش در جلسه‌ای که با حضور تعدادی از استادان زبان فارسی در دفتر سفیر محترم ایران در هند برگزار شد، اکثر استادان باتجربه و پیش‌کسوت، بالاتفاق، از نیاز مبرم به منابع آموزشی و پژوهشی در حوزه زبان و ادبیات فارسی سخن گفتند، و این که بدون دسترسی به این منابع در هر سه حوزه زبان‌آموزی و آموزش ادبیات، و پژوهش‌های ادبی تلاش استادان در دانشگاه‌ها کم‌ثمر خواهد بود.

خوشبختانه در این راستا اقدامات ارزشمندی نیز آغاز شده که سخن نخست این شماره از مجله قند پارسی را فضای مناسبی برای گزارش این فعالیت‌ها دانسته و به اختصار توضیحی در این باب می‌دهم.

نخست این که پیش از حضور من در دهلی‌نو شورای «گسترش زبان و ادبیات فارسی» با پیشگامی رییس سخت‌کوش جامعه‌المصطفی در هند حجت‌الاسلام والمسلمین حاج‌آقا محمدرضا صالح شکل گرفته و جلساتی تشکیل شده و در آن صاحب‌نظرانی از دانشگاه‌های دهلی، جواهر لعل نهرو، و اسلامی ملی دهلی حضور یافته و نقطه‌نظرات خودشان را بیان داشتند و برآن اساس مطالعه بر روی برنامه درسی دانشگاه‌های سراسر هند در دستور کار مرکز تحقیقات فارسی قرار گرفت. خوشبختانه این مطالعه به کمال نسبی رسیده و اکنون قابل بهره‌برداری است، و می‌توان با تکیه بر آن برای تدوین کتابی نسبتاً جامع در آموزش ادبیات فارسی برای دانشگاه‌های هند اقدام کرد. کتابی که بتواند به تنهایی بار بسیاری از منابع غیر روزآمد و پُرغلط موجود را به دوش بکشد و در پیشبرد مقصد مزبور مفید واقع شود.

حرکت مهم دوم این که برای تدوین متون آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، معاونت پژوهشی بنیاد سعدی بنیانی محکم را پی‌ریزی نموده، و نود عنوان تألیف را در دستور کار خود قرار داده، که تاکنون بیش از ده عنوان کتاب ارزشمند از این سلسله تدوین و منتشر شده، و خوشبختانه دو عنوان از آن‌ها با عناوین «گام اول» و «مینا (۱)»

در هند نیز لباس نشر پوشیده و در دسترس استادان و دانشجویان زبان فارسی قرار گرفته است.

اقدام مهم دیگر آغاز ساخت سالن چندمنظوره‌ای در فضای خانه فرهنگ ایران در دهلی است که در آن امکان دسترسی استادان و دانشجویان گروه‌های فارسی دانشگاه‌های هند فراهم باشد، و ایشان بتوانند با مراجعه به آن برای برطرف کردن نیازهای فردی و کتابخانه‌ای دانشکده خود اقدام کنند. قرار است در این سالن علاوه بر ارائه دستاوردهای علمی مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی هند در حوزه زبان و ادبیات فارسی، آخرین پژوهش‌های حوزه زبان و ادبیات فارسی در ایران نیز در دسترس استادان و دانشجویان قرارگیرد.

امیدوارم این اقدامات در کنار سایر فعالیت‌هایی که به صورت مستمر در هند انجام می‌شده، از جمله برگزاری کلاس‌های آزاد زبان فارسی در خانه فرهنگ ایران، و برگزاری کارگاه‌های آموزشی، و نظارت و حمایت برخی پژوهش‌های ادبی، جلسات انجمن ادبی بیدل، و در نهایت نشر همین مجله قندپارسی، به عنوان منعکس‌کننده بخشی از تلاش‌های علمی فارسی‌دوستان هند، در اعتلای زبان فارسی در شبه‌قاره مؤثر و مفید واقع شود.

در این شماره نیز به رسمی که در شماره پیشین داشتیم، مقالات به ترتیب الفبایی عنوان مندرج شده و علاوه بر مقالات علمی، نمونه‌هایی از سروده‌های شعرای فارسی زبان معاصر به ویژه مرتبطان با شبه‌قاره در آن درج شده است. همچنین در بخش کلک شکرین یکی دیگر از خوشنویسان معاصر هند به همراه نمونه آثارش معرفی شده است. از همه عزیزانی که این مجله را برای نشر تحقیقات‌شان انتخاب کرده‌اند سپاسگزارم، و از این‌که امکان خدمت‌گزاری به ساحت زبان فاخر فارسی در این مسیر برایم فراهم شده به خود می‌بالم و افتخار می‌کنم.

احسان‌الله شکراللهی

نوزدهم اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۸

مرکز تحقیقات فارسی - دهلی نو